

ASGARİ İŞÇİLİK UYGULAMASI VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. GİRİŞ

Bir işin maliyetini oluşturan temel unsurlar genel olarak **malzeme, işçilik ve kâr** kalemlerinden meydana gelmektedir. Özellikle işçilik unsuru, işin maliyetinin önemli bir bölümünü oluşturmakta ve bu işçilik karşılığında çalışanların sigorta primlerinin doğru şekilde bildirilmesi sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu nedenle işverenler tarafından Kuruma bildirilen işçilik tutarlarının gerçeği yansıtmadığının denetlenmesi amacıyla **asgari işçilik uygulaması** geliştirilmiştir. Bu uygulama, özellikle **ihale konusu işler ile özel bina inşaatlarında** işverenler tarafından bildirilen işçilik tutarının yeterli olup olmadığının tespit edilmesini amaçlamaktadır.

2. ASGARİ İŞÇİLİK UYGULAMASININ HUKUKİ DAYANAĞI

8.12.1993 tarihinde yürürlüğe giren **3917 sayılı Kanun** ile **4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nun 6. maddesine** eklenen hükümlerle, sigorta müfettişlerine işyerlerinden Kuruma bildirilmesi gereken **asgari işçilik tutarını tespit etme yetkisi** verilmiştir. Aynı düzenleme ile bildirilecek işçiliğin hesaplanmasına ilişkin usul ve esaslar da belirlenmiştir.

Uygulamada tüm işyerlerinin sigorta müfettişleri tarafından fiilen denetlenmesinin mümkün olmaması nedeniyle, Kurum yönetim kurulu kararları doğrultusunda özellikle **ihale konusu işler ve bina inşaatları** bakımından Kuruma bildirilen işçilik tutarlarının yeterli olup olmadığı, öncelikle **Kurum üniteleri tarafından yapılan araştırma işlemleri** ile değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bu uygulama başlangıçta idari bir tasarruf niteliğinde yürütülmüş olmakla birlikte, **6.8.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4958 sayılı Kanun** ile **506 sayılı Kanun'un 79. maddesine eklenen hüküm** sayesinde yasal dayanağa kavuşturulmuştur.

Günümüzde ise asgari işçilik uygulamasının temel hukuki dayanağı **5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 85. maddesidir**.

3. ASGARİ İŞÇİLİK DENETİMİNİN AŞAMALARI

5510 sayılı Kanun'un 85. maddesi uyarınca asgari işçilik uygulaması iki aşamalı bir kontrol mekanizması şeklinde yürütülmektedir.

I. Kurum Ünitelerince Yapılan Araştırma İşlemi

Kanunun 85. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında Kurum üniteleri tarafından yapılan araştırma işlemi, işyerinden Kuruma bildirilen işçilik tutarının belirlenen asgari sınırın altında olup olmadığının tespitine yöneliktir.

Bu aşamada;

- İnşaat işlerinde, inşaatın bittiği yıldan bir önceki yılın **birim m² maliyet bedeli** esas alınmakta
- İhale konusu işlerde ise **yükleniciye ödenmesi gereken toplam istihkak tutarı** dikkate alınmaktadır.

Söz konusu maliyet veya istihkak tutarına, ilgili iş için belirlenen **asgari işçilik oranının %25 eksiği** uygulanarak Kuruma bildirilmiş olması gereken asgari işçilik tutarı hesaplanmaktadır.

Örneğin;

Toplam maliyeti **100 birim** olan bir işte asgari işçilik oranının **%9** olduğu varsayıldığında;

%25 eksiltme uygulandığında işçilik oranı: $\%9 - \%25 = \%6,75$ olacaktır.

Bu durumda Kuruma bildirilmesi gereken işçilik tutarı: $100 \times \%6,75 = 6,75$ birim olacaktır.

Kuruma bildirilen işçilik tutarı **5 birim** ise aradaki **1,75 birimlik fark**, işveren tarafından itiraz edilmeksizin ödendiği takdirde işyeri dosyası denetime sevk edilmeyecektir.

II. Denetim ve Kontrolle Görevli Memurlar Tarafından Yapılan İnceleme

İşverenin hesaplanan fark işçilik tutarını ödememesi veya işin bir kısmının fatura karşılığı başka kişi veya kuruluşlara yaptırıldığını ileri sürmesi halinde dosya bu kez **Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarına** intikal ettirilmektedir.

Bu aşamada; maliyet veya istihkak tutarından işçilik içeren faturalı ödemeler düşülmekte, kalan tutara asgari işçilik oranı brüt olarak uygulanmaktadır.

Bu değerlendirme sonucunda bulunan işçilik tutarı ile Kuruma yapılan bildirimler karşılaştırılarak eksik işçilik tespit edilmektedir.

Örneğin;

Toplam maliyet: **100 birim**

Faturalı ödemeler: **20 birim**

$100 - 20 = 80$ birim

Asgari işçilik oranı %9 ise:

$80 \times \%9 = 7,2$ birim bildirilmesi gereken işçilik tutarıdır.

Kuruma bildirilen işçilik tutarı **5 birim** ise:

$7,2 - 5 = 2,2$ birim eksik işçilik tespit edilmiş olacaktır.

4. EKSİK İŞÇİLİK TESPİTİ HALİNDE UYGULANACAK İŞLEMLER

Tespit edilen eksik işçilik tutarı aksi kanıtlanmadıkça **faaliyet döneminin son ayına mal edilir** ve bu tutar üzerinden hesaplanan sigorta primine; **gecikme cezası ve gecikme zammı** uygulanır.

Ayrıca yapılan inceleme sonucunda işyeri kayıtlarında yeterli işçilik giderinin yer almadığı tespit edilirse, işyeri kayıtları **geçersiz kabul edilir** ve ilgili aylar için **kayıtların geçersiz sayılır** ve Aylık Prim ve Hizmet Belgesinin verilmemiş olması nedenleriyle **idari para cezası** uygulanır.

5. SOSYAL SİGORTA İŞLEMLERİ YÖNETMELİĞİNDE ASGARİ İŞÇİLİK

Asgari işçilik uygulamasına ilişkin düzenlemeler **Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 110, 111 ve 112. maddelerinde** yer almaktadır.

Bu maddeler incelendiğinde;

- **110. madde:** İhale konusu işler
- **111. madde:** Özel bina inşaatları
- **112. madde:** Ortak hükümler

ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.

6. İHALE KONUSU İŞLERDE ASGARİ İŞÇİLİK ARAŞTIRMASI

Yönetmeliğin 110. maddesine göre ihale konusu işlerde yapılacak araştırma işlemi;

- İşin **geçici veya kesin kabulünün tamamlanmasından** sonra,
- İşverene ödenmesi gereken **KDV hariç toplam istihkak tutarı** üzerinden yapılır.

İstihkak tutarı aşağıdaki unsurlardan oluşur:

İstihkak Bedeli = Hakediş + Malzeme Fiyat Farkı + Akreditif Bedeli

Örnek:

Hakediş: **100.000 TL**

Malzeme fiyat farkı: **20.000 TL**

Akreditif bedeli: **60.000 TL**

Toplam istihkak: **180.000 TL**

Asgari işçilik oranı %16 ise %25 eksiltme sonrası oran: **%12**

$180.000 \times \%12 = 21.600 \text{ TL}$

Kuruma bildirilen işçilik tutarı **21.600 TL veya daha fazla ise** yeterli işçilik bildirildiği kabul edilir.

7. ÖZEL BİNA İNŞAATLARINDA ASGARI İŞÇİLİK

Özel bina inşaatlarında hesaplama, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından her yıl yayımlanan yapı yaklaşık birim maliyetleri esas alınarak yapılmaktadır.

Toplam maliyet: Birim m² maliyet × toplam inşaat alanı şeklinde hesaplanmaktadır.

Örnek :

İnşaat alanı: **12.000 m²**

Birim maliyet: **640 TL**

Toplam maliyet: 640 × 12.000 = **7.680.000 TL**

Asgari işçilik oranı %9 ise, %25 eksiltme sonrası oran: %6,75

7.680.000 × %6,75 = **518.400 TL**

Bildirilmiş işçilik: **350.000 TL**

Eksik işçilik: **168.400 TL**

8. SONUÇ

Asgari işçilik uygulaması, sosyal güvenlik sisteminde **kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve prim kayıplarının azaltılması** açısından önemli bir denetim mekanizmasıdır. Özellikle ihale konusu işler ve özel bina inşaatlarında işverenlerin bildirdikleri işçilik tutarlarının gerçek durumu yansıtmadığı bu yöntemle kontrol edilmektedir.

5510 sayılı Kanun'un 85. maddesi ile kurumsal bir çerçeveye kavuşan bu uygulama, iki aşamalı bir kontrol sistemi ile yürütülmekte; ilk aşamada Kurum üniteleri tarafından yapılan araştırma işlemi, ikinci aşamada ise denetim ve kontrolle görevli memurlar tarafından yapılan inceleme ile tamamlanmaktadır.

Bu yönüyle asgari işçilik uygulaması, hem sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğini sağlamak hem de işverenlerin yükümlülüklerini doğru şekilde yerine getirmelerini temin etmek bakımından önemli bir hukuki araç niteliği taşımaktadır.

BARIŞ ERDEM DANIŞMANLIK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU EKİBİ

